

Nr 874

Av herr Boija m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 184, angående omorganisation av örlogsvarven.

Den nu gällande organisationen av flottans tre örlogsvarv grundas på beslut av 1944 års riksdag. Sedan vissa brister i organisationen påtalats av riksdagens revisorer och statsutskottet samt marinförvaltningen gjort framställning om utredning av densamma bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för försvarsdepartementet att tillkalla utredningsmän för att verkställa sådan utredning.

Utredningen — 1953 års örlogsvarvsutredning — avlämnade sitt betänkande år 1957. Två av utredningens ledamöter föreslog i en reservation, att marinverkstäderna i Karlskrona skulle ombildas till ett statligt nybyggnadsvarv och ges en självständig ställning som bolag eller statligt affärsverk. Då förutsättningarna för en sådan målsättning icke utretts av 1953 års örlogsvarvsutredning tillkallade chefen för försvarsdepartementet andra sakkunniga — Karlskronavarvsutredningen — för att undersöka förutsättningarna för civil varvsdrift i Karlskrona. I sitt betänkande 1959 konstaterade denna utredning, att det icke förelåg tillräckliga förutsättningar att i Karlskrona bedriva civil varvsdrift i sådan omfattning att örlogsvarvets organisation behövde anpassas därefter. Utredningen beräknade investeringsbehovet för ett nybyggnadsvarv till 60 mkr. att börja med.

I proposition 184 anför föredragande departementschefen att grunderna för de tidigare förslagen till örlogsvarvens organisation ändrats till följd av den år 1958 beslutade minskningen av marinens organisation. Inom försvarsdepartementet hade därför verkställts en intern utredning och i mars 1960 utarbetats en promemoria angående örlogsvarvens organisation. Problemen hade därvid varit väsentligt olika när det gällt örlogsvarven i Karlskrona och Stockholm. I fråga om det förstnämnda varvet hade arbetsmarknadspolitiska spörsmål fått ägnas särskild uppmärksamhet, och varvets produktionsinriktning kunde därför icke betraktas uteslutande som ett militärt problem.

Departementschefen anför i propositionen (s. 85) att det bör finnas goda förutsättningar att vid marinverkstäderna i Karlskrona förutom den givna och dominerande marina produktionen, som inte enbart bör bestå av underhålls- och reparationsarbeten utan även av om- och nybyggnadsarbeten, även driva en industri med inriktning på allmän mekanisk verkstadsproduktion. Departementschefen räknar därvid med att verkstädernas produk-

tivitet skall höjas genom investeringar i byggnader och anläggningar samt genom driftomläggningar. Den nya produktionsinriktningen motiverar enligt departementschefen att marinverkstäderna ges ställning som ett statligt bolag.

Förslaget att ombilda marinverkstäderna till ett statligt bolag med inriktning bland annat mot tung verkstadsindustri för att på så vis åstadkomma sysselsättning för de arbetare m. fl. som ej kan sysselsättas med arbeten för marinen synes oss trots principiella betänkligheter arbetsmarknads-mässigt så starkt befogat att riksdagen bör besluta i enlighet härmed. Den dispositionsplan för föreslagna investeringar, vilken redovisas i departementspromemorian och till vilken departementschefen ansluter sig, pekar emellertid såväl i fråga om de föreslagna verkstädernas placering som beträffande den föreslagna gränsdragningen med en långt utdragen sjöfront för bolagets del mot tillskapandet — om än i ett senare skede — främst av ett varv för nybyggnad av medelstora fartyg. Mot bakgrund av Karlskronavarvsutredningens resultat synes oss tyvärr detta ganska orealistiskt, inte minst med hänsyn till senare års pressande läge särskilt inom den mindre varvsindustrien.

Givetvis bör omläggningen ske snarast möjligt. Detta önskemål får dock icke bli anledning till brådstörtade åtgärder så att därigenom det nya bolagets konkurrenskraft på längre sikt försvagas. I sin nuvarande organisation har företaget ordertäckning för avsevärd tid framåt. Det vore därför mindre lyckligt att redan nu genom riksdagsbeslut binda bolaget vid investeringar just enligt propositionens plan. Som departementschefen själv anger i propositionen (s. 90) har remissinstanserna »i allmänhet ansett sig sakna anledning att gå in på närmare granskning och bedömning av investeringsprogrammet». En sådan granskning synes emellertid i hög grad påkallad med hänsyn till att det föreslagna programmet enligt vår mening icke synes inriktat mot den primära verksamheten för det föreslagna bolaget, nämligen arbeten för marinen och tung verkstadsindustri, utan — som nyss nämnts — mot en framtida expansion till nybyggnadsvarv. Den föreslagna etapp I är dessutom av den karaktären, att dess genomförande låser de fortsatta investeringarna till dispositionsplanens lokalisering.

Det föreslagna bolagets presumtivist största kund, marinen, har för övrigt uttalat önskemålet att varvsverksamheten koncentreras till de sex befintliga dockorna på varvsområdets nordvästra del på samma sätt som föreslagits av Karlskronavarvsutredningen. Det synes oss vara lättare att på så vis åstadkomma den koncentration av bolagets verkstäder som av departementschefen anses önskvärd för att skapa en fullt rationell och för de anställda betryggande drift. Det bör i detta sammanhang påpekas att enligt i departementspromemorian omnämnd dispositionsplan det här ifrågasatta området avses bära utgöra reserv för framtida expansion. Däremot anges icke att

dess exploatering skulle, som departementschefen anför (på s. 91), »innebära ökade byggnadskostnader». Det vill tyvärr snarare synas som om detta alternativ över huvud taget ej tillräckligt penetrerats i samband med investeringsplanens uppgörande.

I propositionen föreslår departementschefen (s. 91) att det nuvarande varvsområdet skall uppdelas mellan bolaget och marinen med tanke på bolagets möjligheter att i framtiden följa med den tekniska utvecklingen samt att det skall ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma om gränsdragningen. En del remissmyndigheter har nämligen föreslagit annan gränsdragning än den i departementspromemorian skisserade.

Oavsett att en ändrad slutlig gränsdragning kan påkallas av den översyn av planen för investeringarna, vilken vi föreslagit, anser vi att gränsen mellan bolaget och marinens område icke behöver dragas så att den i framtiden möjliggör expansion för den ena parten medan den utgör ett försvårande moment för den andra. Med det av departementschefen förutsatta goda samarbete mellan kund och företagare bör successiva förskjutningar av gränsen kunna ske med hänsyn till parternas möjligheter och önskemål. Kungl. Maj:t bör i dagsläget i möjlig mån tillgodose vissa av de från marinen framförda önskemålen. Att icke redan nu genom ett riksdagens beslut fastställa den lokala gränsdragningen synes underlätta ett gott förhållande mellan bolaget och marinen.

Enligt propositionen skulle det nya bolaget bildas, styrelse väljas och träda i funktion först sedan riksdagen fattat beslut om de betydande investeringar i fastigheter som angetts i propositionen. Denna turordning i den nya företagsformens initialskede synes knappast lämplig och i överensstämmelse med det ansvar som redan från början bör åvila bolagsledningen. Enligt vår mening bör i stället visserligen medel anslås redan i samband med riksdagsbeslutet om den nya företagsformen. Hur dessa medel skall disponeras bör däremot den nya styrelsen beredas tillfälle att förutsättningslöst pröva och bedöma. Först sedan denna prövning verkställts och dispositions- och investeringsplan blivit av Kungl. Maj:t godkänd bör anslagna medel ställas till bolagets disposition. Med hänsyn till det mångsidiga och grundliga förberedelsearbete som redan verkställts bör uppgifter för den nya styrelsen kunna genomföras utan tidsutdräkt. För styrelsens utredande uppgifter i inledningsskedet torde medel kunna disponeras av anslaget för aktieteckning.

Det i propositionen föreslagna ramavtalet, gällande till en början tio år, innebär en garanti för bolaget att erhålla stadig tillförsel av arbetsobjekt från marinen. Ur denna synpunkt utgör en sådan konstruktion åtminstone till synes en betydande fördel för den ena parten medan nackdelarna skulle vara på marinens sida. Strikt tillämpat skulle ett dylikt garantiavtal kunna medföra, att bolaget erhöle order även på sådana arbeten som marinen

skulle kunna få effektuerade av annat företag i branschen till lägre pris, kanske rent av avsevärt lägre.

Självfallet kan detta icke vara avsikten med ramavtalet. Det utgör visserligen ett värdefullt trygghetsmoment under den övergångstid som företaget behöver för att bli fullt effektivt i sin nya form. Samtidigt innebär det dock en garanti även för marinen att få sina beställningar effektuerade av en intrimmad leverantör utan onödig tidsutdräkt. Förutsättningen måste självklart vara att beställningarna utföres till konkurrensmässiga priser. Mot denna bakgrund framstår övergångstiden tio år som alltför lång för såväl bolaget som marinen. En kortare övergångstid, förslagsvis fem år, skulle innebära ett tillmötesgående av marinens önskemål om rörelsefrihet samtidigt som den borde utgöra en värdefull stimulans för bolaget att inom denna tid uppnå affärsmässig paritet med andra företag i branschen. Vi föreslår därför att ramavtalets giltighetstid sättes till fem år, varefter nytt tidsbegränsat avtal kan träffas, under vilken tid replieringsskyldigheten gradvis bör minskas. Med denna konstruktion förebygges varje möjlighet till misstanke, som annars lätt kan uppkomma, att marinen användes som instrument för arbetsmarknadspolitiska syften. Om stödåtgärder av denna art under de första åren skulle erfordras bör de genomföras på annat sätt.

I samband härmed vill vi understryka vad departementschefen anför (s. 89) att »åtgärder av sådan natur att de ej lämpligen böra fullgöras av en större produktionsenhet eller vilka är så speciella att det skulle vara tyngande för en dylik enhet att behöva tillgå med ifrågavarande tjänster» bör tillföras den marina örlogsbasen. De synpunkter i denna fråga, som framlagts av länsstyrelsen i Blekinge län i dess yttrande över departementspromemorian, synes oss väl motiverade, varför de bör läggas till grund för den slutliga fördelningen av arbetsuppgifter mellan bolaget och örlogsbasen, varigenom s. k. dubbelarbete bäst torde undvikas.

För att bl. a. möjliggöra en rationell drift vid det nya bolaget är det givetvis nödvändigt att från bolagets blivande område bortflytta de anstalter, förråd m. m. som kommer att finnas kvar i marinen. Departementschefen föreslår (s. 90—91) i propositionen, att ett såsom skäligen bedömt belopp av en miljon kronor anvisas för ifrågakommande flyttningar och marinens ianspråktagande av nya lokaler. Marinledningen har i sitt yttrande över departementspromemorian beräknat medelsbehovet till 4,5 miljoner kronor, varvid dock förutsatts en annan gränsdragning än den departementschefen räknar med i propositionen i förhållande till departementspromemorian. Vi syftar här på den uppmjukning i fråga om »Göta Källare» som departementschefen anför (s. 92).

Det är enligt vår uppfattning angeläget att marinens krigsberedskap icke påverkas oförmånligt genom inrättande av ett statligt bolag. Då det av departementschefen föreslagna beloppet om en miljon inte synes medge en

rationell organisation av örlogsbasen, anser vi att riksdagen bör räkna med ökade kostnader för flyttning och nya lokaler. Det torde dock icke vara möjligt att under löpande budgetår upparbeta ett större belopp än det av departementschefen föreslagna. För att möjliggöra en utbyggnad av bolaget hör i första hand den marina koncentrationen till örlogsvarvets östra del påbörjas så snart ske kan. Definitiv plan för överflyttningen och beräkning av härför erforderliga medel bör kunna framläggas utan tidsutdräkt.

Vi föreslår således att riksdagen nu fattar principbeslut om inrättandet av ett statligt bolag i Karlskrona i stort sett enligt propositionens förslag med däri angiven investeringsram. Vi anser dock att riksdagen i första rummet bör bemyndiga Kungl. Maj:t att tillsätta en styrelse för bolaget med uppdrag att utarbeta en dispositionsplan, varvid bör beaktas de resultat som framlades år 1959 av Karlskronavarvsutredningen. Dessutom bör genom en marknadsundersökning bolagets produktionsinriktning närmare klarläggas varjämte andra erforderliga förberedelser av styrelsen måste vidtagas. För utredningen erforderliga medel liksom medel för bolagets bildande tillstyrker vi förslaget belopp, 23 000 000 kronor, för aktieteckning och 4 000 000 kronor för engångsupprustning av Karlskrona örlogsvarv att av Kungl. Maj:t anvisas sedan styrelsen fullgjort ovan angivna förberedande åtgärder samt framlagt dispositions- och investeringsplan.

Departementschefen tar i fråga om organisationen av den kvarvarande delen av örlogsvarvet ställning för av statens organisationsnämnd framlagt principförslag till lösning. Departementschefen förelägger emellertid icke riksdagen något förslag till beslut i ärendet.

I sin framställning anför departementschefen (s. 95) att av organisationsnämnden framlagt förslag till organisation för örlogsbasen i Karlskrona i stort sett överensstämmer med ett citerat förslag från marinledningen, som tillstyrkts av överbefälhavaren. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att efter verkställda organisationsundersökningar ånyo underställa riksdagen frågan om organisationen av förvaltningen inom marinkommando Syd.

Med hänvisning till det anförda hemställas,

att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts prop. nr 184 vad gäller örlogsvarvet i Karlskrona

- 1) måtte fatta principbeslut om marinverkstädernas i Karlskrona ombildning till statligt bolag och bemyndiga Kungl. Maj:t att tillsätta en bolagsstyrelse i enlighet med propositionens förslag, åt vilken styrelse bör uppdragas att före den 1 juli 1961 inkomma med förslag till byggnations- och investeringsplan under hänsynstagande såväl till 1959 års Karlskronavarvsutredning som till av departementschefen föreslagen dispositionsplan;
- 2) i fråga om aktieteckning, investeringsanslag för engångs-

upprustning av Karlskrona örlogsvarv och rörlig kredit för rörelsemedel åt bolaget besluta i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag;

- 3) måtte medgiva att styrelsen för utredande uppgifter i inledningsskedet må disponera en miljon kronor ur anvisade medel;
- 4) måtte fatta beslut om ändring av marinens av departementschefen föreslagna replieringsskyldighet på bolaget i enlighet med vad ovan anförts; samt att riksdagen beträffande flottans förvaltningsorgan inom marinkommando Syd måtte besluta att Kungl. Maj:t bör låta verkställa erforderliga organisationsundersökningar innan definitivt besked fattas.

Stockholm den 29 november 1960

Gustav Boija

Eric Nelander

Martin Larsson